

УДК 37.022

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ В ОСВІТІ

Родигіна І.В.

Національний медичний університет імені О.О. Богомольця

Статтю присвячено аналізу компетентісних ідей в контексті положень педагогічної інноватики. Визначено інноваційний потенціал компетентісного підходу в освіті. Охарактеризовано специфіку впровадження компетентісного підходу як форми організації, як процесу та результату інноваційної діяльності, як змін в освітній практиці. Здійснено характеристику компетентісного підходу як інновації за певною класифікацією. **Ключові слова:** педагогічні інновації, компетентісний підхід, ключові компетентності, компетентісний підхід як системна інновація.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Інноваційність сьогодні є однією з домінуючих тенденцій розвитку людства. Інновації в технологіях, промисловості, управлінні та освіті виступають не тільки об'єктивною реальністю, але розглядаються як потужна перспектива розвитку. Зміни в суспільстві і суспільному замовленні закономірно віддзеркалюються в площині системи освіти та освітніх інновацій. Нова освітня парадигма вибудовується з урахуванням векторів розвитку творчого потенціалу людини, її спрямованості на самовизначення, стабільно активної життєдіяльності у змінних соціальних умовах, готовності до сприймання і розв'язання нових завдань. Слід зазначити, що ця освітня парадигма пов'язана з реалізацією ідеї неперервної освіти, або освіти упродовж життя і спрямована на оперативне і перманентне адаптування людини до змін в професійній, соціальній та побутовій сферах.

Аналіз останніх джерел та публікацій. Педагогічна інноватика полягає у постійному пошуку і впровадженні нових максимально ефективних технологій навчання і виховання, результатом яких має бути формування адаптованої до змінних умов, активної, діяльної, творчої особистості. Передусім вона спрямована на забезпечення адекватності навчально-виховного процесу і його результатів вимогам суспільства. А в динамічно змінюваному соціумі це спонукатиме до постійного оновлення змісту і форм навчання та виховання, максимально уважного і водночас критичного ставлення до всього нового. Більшість дослідників сходяться на тому, що структура інноваційного навчання оптимально відповідає характеру сучасних соціальних процесів (К. Ангеловски, Л. Даниленко, В. Загвздинський, Л. Карамушка, В. Лазарев, О. Мармаза, В. Паламарчук, В. Полонський, М. Поташник). Активно розробляються питання теорії педагогічної інноватики, класифікації інновацій, розробки інноваційних освітніх технологій (І. Дичківська, І. Підласий, О. Полат, Г. Селевко, Г. Сиротенко, В. Сластьонін, А. Тубельської, А. Хуторської). Не випадково дослідники трактують інноваційність освіти як дидактичний принцип (В. Кушнір, Г. Кушнір, Н. Рожкова).

Головна місія інноваційної діяльності в системі освіти – не просто впровадження нового. Інноваційні процеси реалізуються як системний комплекс зміни цілей, змісту, методів, форм, засобів діяльності, що характеризуються певними ознаками: новизною, високою ефективністю, узгодженістю з іншими нововведеннями.

Одним із найбільш знакових нововведень національної освіти сьогодні є компетентісний підхід, що позиціонується як провідний напрямок у розвитку сучасної системи освіти (Н. Бібік, С. Бондар, Н. Голуб, О. Дахін, І. Ермаков, О. Локшина, А. Маркова, О. Овчарук, Л. Паращенко, О. Пометун, О. Савченко, С. Трубачева, А. Хуторської, С. Шишов). Зміст Державних стандартів нового покоління – Базового компонента дошкільної освіти, Державного стандарту початкової загальної освіти, Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, Державного стандарту вищої освіти – є компетентісно спрямованим. «Державний стандарт ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого і компетентісного підходів» [1, с. 5]. Головною метою освіти визнається формування та розвиток компетентної особистості.

Формулювання цілей статті. Метою цієї статті є аналіз компетентісних ідей в контексті положень педагогічної інноватики, визначення інноваційного потенціалу компетентісного підходу в освіті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «компетентність» у Державному стандарті початкової загальної освіти визначається як **набута у процесі навчання інтегрована здатність особистості, яка складається із знань, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці** [1, с. 5].

Слід відзначити, що в педагогіці поняття «інновація» вживають у кількох значеннях (І. Дичківська) [2, с. 36]:

- форма організації інноваційної діяльності;
- сукупність нових професійних дій педагога, спрямованих на вирішення актуальних проблем виховання і навчання;
- зміни в освітній практиці;
- комплексний процес створення, розповсюдження та використання нового практичного засобу в галузі техніки, технології, педагогіки, наукових досліджень;
- результат інноваційного процесу.

Для визначення інноваційного потенціалу компетентісного підходу доцільно розглянути специфіку розробки та впровадження наявних компетентісних ідей в контексті кожного з цих рівнів.

1. Впровадження компетентісного підходу як форма організації інноваційної діяльності.

Вимоги до сучасної системи освіти визначаються в такий спосіб, що функціонування освіти, її відповідність духу сьогодення, а також всі інноваційні зміни в освіті пов'язані з компетентіс-

ним підходом. Навчально-виховний процес має розглядатися як система, що складається з низки компонентів. Проаналізуємо наповнення цих основних компонентів навчально-виховного процесу в контексті компетентнісного підходу.

А) Мета освіти – як компонент педагогічного процесу та як передбачений кінцевий результат навчання полягає у розвитку особистості учня, розкритті його здібностей та талантів, формування його життєвої компетентності.

Б) Компетентність «...формується передусім на основі опанування змістом загальної середньої освіти» [3, с. 3]. «зміст шкільної освіти має бути аналогом соціального досвіду» [4, с. 73]. В соціальному досвіді, як відзначає І. Лернер, можна виокремити:

- Знання про природу, суспільство, мислення, виробництво й способи діяльності, уже здобуті суспільством;

- Досвід здійснення відомих способів діяльності, що втілюється в уміннях і навичках особистості, яка засвоює цей досвід;

- Досвід творчої, пошукової діяльності з розв'язування нових проблем, що виникають перед суспільством;

- Досвід ставлення до оточуючого світу, один до одного, тобто система вольової, моральної, естетичної, емоційної вихованості [5, с. 36].

Ці компоненти змісту освіти повною мірою відповідають основним елементам структури компетентності [6]. Порівняння попереднього та оновленого Державних стандартів свідчать про комплексний розвиток компетентнісної ідеї [7]. О.Я. Савченко підкреслює: «Якщо у попередньому стандарті ідею компетентнісного підходу було лише закладено, то у новому ми бачимо перехід до системної реалізації» [8]. Крім вимог «знати» і «вміти», в оновленому стандарті компетентнісна освіта в індивідуальних досягненнях стосується і творчої сфери (я створюю, я змінюю, я знаходжу, я доповнюю), і емоційно-ціннісної (я прагну, я хочу досягти, я дуже ціную, я схвалюю, я відчуваю, що мені потрібно) [8]. Державний стандарт вищої освіти серед вимог до освітньої програми визначає перелік компетентностей випускника та нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання [9].

Отже, оновлені Державні стандарти всіх ланок і рівнів освіти дійсно є компетентнісно спрямованими.

В) Зміст освіти може бути реалізованим через певні методи навчання. Характеризуючи технології компетентнісної освіти, дослідники наголошують, що принциповою ознакою, їх визначальною рисою є активна діяльність учнів і студентів як суб'єктів педагогічного процесу. Перегляд ролі інформаційно-рецептивних та репродуктивних методів в структурі навчального процесу та необхідність зменшення їх питомої ваги на користь активних методів навчання є очевидним.

Г) Визначаючи ієрархію форм організації навчальної діяльності учнів в контексті компетентнісного підходу, можна дійти висновку про пріоритетність групової та індивідуальної форм організації навчальної діяльності.

Г) В системі компетентнісного підходу до навчання нових акцентів набувають вимоги до засобів навчання. Формування інформаційної компетентності передбачає обов'язкове викорис-

тання в навчальному процесі комп'ютерної техніки, програмного забезпечення й медіа-засобів та оволодіння учнями прийомами опрацювання інформації. Серед дидактичних збірників доцільно віддати перевагу таким з них, які містять комунікативно-ситуативні завдання, завдання, що вимагають залучення досвіду школярів, наближені до життя, що стимулюють активну мисленнєву діяльність учнів і студентів.

2. Впровадження компетентнісного підходу як сукупність нових професійних дій педагога, спрямованих на вирішення актуальних проблем виховання і навчання.

Компетентнісний підхід є не тільки інноваційною освітньою концепцією. Сучасний стан освіти передбачає забезпечення його практичного впровадження, що неминуче пов'язується з новими вимогами до конкретних професійних дій педагога, зокрема, через нову організацію методичної роботи для вчителів загальноосвітніх навчальних закладів та неперервної освіти на інноваційних засадах педагогів вищої школи.

На наш погляд, оптимальними шляхами реалізації цього завдання є

- забезпечення більш глибокого усвідомлення вчителями та методистами проблеми компетентнісно орієнтованого підходу, надання їм необхідної методичної допомоги;

- забезпечення наступності методичної роботи на рівні районного методкабінету та школи;

- урізноманітнення форм методичної роботи.

Оскільки в основі компетентнісного підходу – активна свідома діяльність суб'єктів навчально-виховного процесу, абсолютно логічним є використання в методичній роботі діяльнісного підходу, інтерактивних методів, залучення педагогів до активної роботи під час методичних заходів.

3. Зміни в освітній практиці.

Впровадження Державних стандартів нового покоління неминуче має ґрунтуватися на відповідних змінах в освітній практиці. Реалізація технологій компетентнісної освіти може стати процесуальною умовою цих змін.

4. Комплексний процес створення, розповсюдження та використання нового практичного засобу в галузі техніки, технології, педагогіки, наукових досліджень.

Впровадження компетентнісного підходу дійсно передбачає комплексну реалізацію інноваційних ідей на рівні теоретичної розробки, використання на практиці та масового поширення на широкий загал.

5. Результат інноваційного процесу.

Впровадження компетентнісного підходу зумовлює досягнення відповідного результату, передбаченого його концептуальними основами, що само по собі виступає інновацією. Крім того, слід зауважити, що сама **компетентність** як педагогічний феномен позиціонується як **сучасний результат освіти**.

Отже, проведений аналіз специфіки компетентнісного підходу демонструє повну узгодженість понятійного контенту компетентнісного підходу з положеннями педагогічної інноватики. Будь-яке трактування освітньої інновації адекватно корелює з ідеями компетентнісного підходу, що дозволяє дійти обґрунтованого висновку: компетентнісний підхід є системною інновацією з колосальним інноваційним потенціалом.

Таблиця 1

Характеристика компетентнісного підходу як інновації

Характеристика компетентнісного підходу як інновації за певною класифікацією					
Залежно від сфери застосування	Залежно від масштабу перетворень	Залежно від інноваційного потенціалу	Залежно від позиції щодо свого попередника	Залежно від місця появи	Залежно від галузі педагогічного знання
інновація у меті та змісті освіти	системна	глобальна	відкриваюча	інновація в науці	дидактична

Таблиця 2

Порівняльна характеристика традиційного та інноваційного навчання

Критерій характеристики	Особливості технології навчання	
	традиційна	інноваційна
Місце і роль педагога у навчальному процесі	Суб'єкт, який визначає всі аспекти процесу навчання	Суб'єкт, який ініціює процес навчання і стимулює перетворення учнів у активних суб'єктів процесу навчання
Місце і роль учня у навчальному процесі	Сприйняття, засвоєння і відтворення інформації, яку надає викладач	Активне засвоєння і генерування знань, отриманих із різноманітних джерел
Тип інформаційної комунікації	Керована педагогом інформація	Багатоканальна система, яка генерує інформацію, а також забезпечує інформаційну взаємодію між педагогом і учнями
Методи управління процесом навчання	Тоталітарне або авторитарне управління	Демократичне управління
Рівень творчості	Творчість притаманна педагогу, учню пропонується вже готова інформація	Творчість педагога стає все більш різноманітною, а діяльність учнів має яскраво виражений творчий характер
Проблемність процесу навчання	У кращому випадку має місце описування проблем чи проблемних ситуацій	Навчання відбувається в основному на прикладах і в умовах проблемних ситуацій, що сприяє формуванню вмінь їх визначення і вирішення
Рівень контролю за процесом навчання	Формальні, не індивідуалізовані форми контролю. Жорсткий контроль	Гнучкі індивідуалізовані форми контролю, навчання учнів самоконтролю та рефлексії
Результат навчання	Сукупність знань	Сукупність знань, практичних вмінь і навичок, здатність до їх творчого використання.

Як відомо, існує ціла низка класифікацій інновацій. Спробуємо охарактеризувати компетентнісний підхід як інновацію, користуючись різними підходами до класифікації інновацій (табл. 1).

Зважаючи на актуальність інноваційних освітніх процесів, розглянемо порівняльну характеристику традиційного та інноваційного навчання (за Т. Туркот) (таблиця 2).

Всі характеристики інноваційного навчання узгоджується з вимогами компетентнісного підходу: активна діяльність суб'єктів навчально-виховного процесу, демократичний стиль управління, результат навчання – не тільки сума знань, але й здатність їх використовувати в навчальних та життєвих ситуаціях. Більш того, практично всі значні сучасні інновації є особистісно-зорієнтованими і в той чи інший спосіб узгоджуються з пріоритетами компетентнісного підходу в освіті.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження дозволило дійти таких висновків:

1. Понятійний контент компетентнісного підходу є повністю узгодженим з положеннями педагогічної інноватики. Будь-яке трактування освітньої інновації адекватно корелює з ідеями компетентнісного підходу, що дозволяє дійти обґрунтованого висновку: компетентнісний підхід є системною інновацією з колосальним інноваційним потенціалом.

2. Ми визначаємо компетентнісний підхід як системну інновацію по-перше, у відповідності з класифікацією за ознакою «залежно від масштабу перетворень» як таку, що «охоплює весь навчально-виховний заклад» [2], і, по-друге, поширюємо це визначення на всю систему освіти, включаючи всі ланки і рівні освіти, а також її суб'єктів.

3. Всі характеристики інноваційного навчання узгоджується з вимогами компетентнісного підходу. Більш того, практично всі значні сучасні інновації є особистісно-зорієнтованими і в той чи інший спосіб узгоджуються з пріоритетами компетентнісного підходу в освіті.

Список літератури:

1. Державний стандарт початкової загальної освіти [Текст] // Початкова освіта. – 2011. – № 18(594). – 46 с.
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник [Текст] / І.М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с. (Альма-матер).
3. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти [Текст] // Директор школи. – 2000. – № 39-40. – 126 с.
4. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи [Текст] / О.Я. Савченко. – К.: Абрис, 1997. – 416 с.
5. Скаткин М.М. Проблемы современной дидактики [Текст] / М.М. Скаткин. – М.: Педагогика, 1980. – 96 с.
6. Родигіна І.В. Структура компетентності як педагогічного явища в контексті сучасного навчально-виховного процесу [Текст] // Наукова скарбниця освіти Донеччини. – 2011. – № 1. – С. 46-50.
7. Родигіна І.В. Оновлені Державні стандарти початкової та базової і повної загальної середньої освіти: компетентнісний вимір [Текст] // Вісник післядипломної освіти: зб. наукових праць / Ун-т менеджменту

освіти НАПН України; редкол.: О.Л. Ануфрієва [та ін.]. – К., 2005. – Вип. 7(20) / голов. ред. В.В. Олійник. – К.: «АТОПОЛ», 2012. – С. 190-195.

8. Савченко О.Я. Новий держстандарт для початкової школи: від задуму до реалізації [Текст] // Педагогічна газета. – 2012. – № 1(210). – С. 4.
9. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

Родыгина И.В.

Национальный медицинский университет имени А.А. Богомольца

ИННОВАЦИОННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА В ОБРАЗОВАНИИ

Аннотация

Статья посвящена анализу идей компетентностного подхода в контексте положений педагогической инноватики. Определен инновационный потенциал компетентностного подхода в образовании. Охарактеризована специфика внедрения компетентностного подхода как формы организации, как процесса и результата инновационной деятельности, как изменений в образовательной практике. Осуществлена характеристика компетентностного подхода как инновации по определенной классификации.

Ключевые слова: педагогические инновации, компетентностный подход, ключевые компетентности, компетентностный подход как системная инновация.

Rodyhina I.V.

O.O. Bogomolets National Medical University

INNOVATIVE POTENTIAL OF THE COMPETENCE APPROACH IN EDUCATION

Summary

This article analyzes the ideas of competence in the context of educational innovation. Determined innovative potential of the competence approach in education. We characterize the specific implementation of the competence approach as a form of organization, as a process and a result of innovation and as changes in educational practice. Done characteristics Competence approach innovation as a certain classification.

Keywords: pedagogical innovation, competence approach, key competences, competence approach as system innovation.